

Lũ xoáy ngã ba đường

Giáp Văn Dương

Không phê bình

Lũ là tác phẩm mới nhất của Nguyễn Trung¹, được xuất bản điện tử trên trang viet-studies.info từ tháng 11/2012. Sự ra đời của Lũ là sự nối tiếp tự nhiên của tác phẩm “Dòng đời” trước đó, xuất bản năm 2006 bởi Nhà xuất bản Văn nghệ².

Cả hai tác phẩm này đều mang danh tiểu thuyết, nhưng các vấn đề mà nội dung của nó “thuyết” thì không “tiểu” chút nào. Nếu như “Dòng đời” được viết ra bởi một *thời thức* “*phải nhìn lại tất cả, để đi tới hòa giải dân tộc, mở đầu cho một thời kỳ phát triển mới của đất nước*” và một nhận định “*phải làm lại từ đầu*”, thì Lũ lại tập trung vào câu hỏi “*Lối ra như thế nào?*”³. Sự lồi cuồn của Lũ, vì thế đến từ nội dung mà nó đề cập đến, chứ không từ sự hấp dẫn của văn chương mà nó mang danh.

Vì thế, bài viết này không nhằm đến việc phê bình Lũ như một tác phẩm văn học, dù nó được tác giả định danh là tiểu thuyết. Bài viết cũng không được đặt trong khuôn khổ của thể loại phê bình, với sự dẫn dắt của các lý thuyết đủ thể loại đang thịnh hành. Lý do: cái mà Lũ nhắm đến có lẽ là một sự bàn thảo, chứ không phải một sự thưởng ngoạn. Mà đã không để thưởng ngoạn thì phê bình bỗng hóa vô duyên.

Ngồn ngộn tư liệu

Điều đầu tiên cần nói đến, là Lũ ngồn ngộn tư liệu. Dường như tác giả đã cố gắng lưu giữ các sự kiện nổi bật của đất nước gần đây vào Lũ. Đây chính là điểm mạnh, nhưng cũng lại là điểm yếu của Lũ. Do ngồn ngộn tư liệu, nên người đọc có cảm giác được sống trong một thế giới rất thực, hiển hiện trước mắt với bao bộn bề của không chỉ một thực tại đầy ngồn ngộn, mà còn của một nhận thức cũng ngồn ngộn không kém. Nhưng cũng do chạy theo tư liệu mà Lũ dường như bị hụt hơi, luôn cảm thấy không đủ, không theo kịp một thực tại đang vận động, đang thay đổi

¹ Nguyễn Trung, Lũ, viet-studies.info:

Tập 1: http://viet-studies.info/NguyenTrung/Lu_T1_Final.pdf ;

Tập 2: http://www.viet-studies.info/NguyenTrung/Lu_T2_Final.pdf

² Nguyễn Trung, Dòng Đời, NXB Văn Nghệ, 2006.

³ Nguyễn Trung, 2012, “Hoang tưởng và hiện thực”, *Thời Đại Mới*, số này, tr. 62-84

chóng mặt. Sự hụt hơi này như còn cộng hưởng với một sự loay hoay, hụt hơi trong nhận thức của chính tác giả trong các vấn đề mà Lũ đề cập, tạo ra một cảm giác Lũ rất rộng, nhưng không đi tới tận cùng bất cứ vấn đề gì.

Tuy nhiên, có một điều chắc chắn, từ đồng tư liệu ngôn ngôn này, người ta có thể chế ra bất cứ món gì họ thích, dù đó là món dân dã chân quê, cao lương mỹ vị hay các món nặng mùi quy chụp. Tất cả đều có thể, tùy thuộc vào góc nhìn và tâm thức của người phê bình.

Tiểu thuyết bất bình thường

Điều thứ hai cần nói đến: Lũ là một tiểu thuyết bất bình thường. Tuy được định danh là tiểu thuyết, nhưng xét cả về hình thức lẫn nội dung, Lũ rất xa lạ với những tiểu thuyết văn học thông thường. Pha giữa những đối thoại trường thiên là những tiểu luận chính trị lấp ló quanh trang sách. Những trường thiên đối thoại này, dù chưa rõ có vai trò gì đối với văn học hay không, lại cho phép triển khai những góc nhìn khác nhau của thể loại chính luận, tạo ra một thể mạnh riêng của Lũ.

Dòng chảy của những trường thiên đối thoại này gọi cho người đọc liên tưởng đến sự uyển chuyển của một biện chứng pháp nguyên thủy, dù chưa rõ là do vô tình hay được tác giả cố ý tạo dựng, lưu chuyển trong Lũ. Tuy nhiên, biện chứng pháp này mới chỉ dừng ở mức thô sơ mà chưa đi đến mức hoàn chỉnh. Sự vận động của các chính đề và phản đề, dù đã lấp ló trong các lập luận của người đối thoại, nhưng chưa thực sự thoát thai mạch lạc, cũng chưa được tron tru mượt mà. Lý do là cái trung giới trong biện chứng pháp dường như đã bị bỏ qua. Cái trung giới này có thể là lời dẫn chuyện, những mô tả tâm lý, những đoạn văn tả cảnh, cái mạch ngầm của tâm thức. Chính cái trung giới này là lớp đệm, là bản lề cho các đối thoại mở ra khép lại, tạo ra chất văn học và sự tron tru mượt mà cho các dòng chảy trong các đối thoại trường thiên tác phẩm. ... Nhưng tiếc thay, chúng gần như vắng bóng. Và cũng vì vắng bóng, nên Lũ ngập tràn các sự kiện, nhưng ngôn ngữ gặp ghềnh.

Lũ xoáy

Do sự bất bình thường trong hình thức tiểu thuyết, và sự dàn trải trong nội dung và số lượng sự kiện, đặc biệt trong sự lẩn tránh về nhận thức của các nhân vật trong chuỗi trường thiên đối thoại, Lũ tạo ra một cảm giác rất ngã ba đường. Một ngã ba đường về tâm lý và nhận thức: Cần đoạn tuyệt cái cũ để tiến lên một cách quyết đoán, hay cải tạo nó để phục hồi lại những phẩm chất tốt đẹp thuở ban đầu?

Tính chất ngã ba đường của Lũ gọi cho người đọc liên tưởng đến hình ảnh một cơn Lũ xoáy đang cuồng nộ gầm gào tàn phá giữa ngã ba đường nhưng chưa biết sẽ đi về hướng nào:

- Lũ sẽ chỉ quần quanh tại chỗ, trên những vòng xoáy đơn xoáy kép, và tàn phá hết những gì đang hiện hữu như một quái thú trong cơn cuồng sát mà không thèm đếm xỉa đến những số phận người?
- Lũ sẽ mang theo rác rưởi của quá khứ và dịch bệnh của hiện tại để phủ đê lên những kiếp người và đẩy họ vào một thời kỳ u mê tăm tối mới?
- Lũ sẽ quét sạch những khổ đau thù hận của quá khứ và bức bối kìm kẹp của hiện tại để tiến đến một tương lai khai phóng đầy ánh sáng?

Lũ sẽ di chuyển theo hướng nào thì chưa ai biết chắc. Nhưng có một điều chắc chắn, Lũ cần được khai thông. Nếu không, hậu quả mà Lũ gây ra là khôn lường.

Câu hỏi đặt ra: Ai sẽ khai thông Lũ? Hay Lũ tự mở đường?

Lựa chọn

Lũ không có đường lùi vì thời gian không thuận nghịch và thể năng đã mất. Vì thế, vấn đề lớn nhất của việc khai thông Lũ là vấn đề lựa chọn. Lựa chọn hướng đi và lựa chọn cách thức hành động. Lựa chọn giữa cái hôm nay và cái hôm qua, giữa một thực tại tươi rói sống động và những lý thuyết đã mọc meo, giữa một tương lai nhiều hứa hẹn hay một quá khứ đầy máu và nước mắt, và trên hết, giữa tương lai của đất nước hay quyền lợi của một nhóm người?

Sự lựa chọn này không đòi hỏi một tài năng xuất chúng, cũng không đòi hỏi một nguồn lực khổng lồ không thể đáp ứng, mà trước sau chỉ cần một chữ Tâm là đủ. Một cái Tâm trong sáng của mỗi người và của tất cả mọi người trước vận mệnh của đất nước.

Ngã ba nhận thức

Trong sự lẩn tránh về nhận thức, Lũ cũng tự làm khó mình khi cố tìm cách tách cái hôm nay ra khỏi cái hôm qua, và coi đó là cái nhân danh và cái bản chất, mà không xét đến sự thực rằng, cái hôm nay và cái hôm qua là không thể tách rời. Vì thời gian là một chuỗi dài liên tục, nên cái hôm nay và cái hôm qua phải là một sự kế tiếp tự nhiên. Cái gặt hái ngày hôm nay là cái gieo trồng của ngày hôm qua. Hiện hữu của ngày hôm nay có trách nhiệm gieo mầm của ngày hôm qua. Nếu cái hôm nay ôi thối thì ắt hẳn cái ngày hôm qua đã có mầm hư hỏng. Làm sao khác được?

Khi không có sự ép buộc hay đe dọa nào, thì có gì ngăn cản cái bản chất thể hiện ra bộ mặt thật của mình? Và khi đã thể hiện ra rồi, thì làm sao có thể phân biệt được cái bản chất và cái nhân danh. Suy cho cùng, nhân danh hay định danh chỉ là vấn đề ngôn ngữ. Tách biệt cái nhân danh và cái bản chất là một cố gắng về mặt ngôn ngữ học, cũng là một sự

biện hộ của Lũ trước phiên tòa lịch sử, chứ không phải là một sự phản tư rạch ròi mà người đọc mong đợi.

Tương tự như thế, cái nội dung và cái hình thức cũng không thể tách rời. Chẳng phải là “nội dung nào thì hình thức đó” hay sao? Khi cái hình thức đã tha hóa, xấu xa, thì cái nội dung làm sao tốt đẹp được?

Trong cách nhìn đó, Lũ xoáy ngã ba đường không chỉ là dành cho độc giả, mà còn dành cho chính tác giả của nó nữa. Đường như cái quán tính lịch sử mà Lũ lên án lại cũng hiển hiện ngay trong lòng tác giả của Lũ.

“Chữ Tâm kia mới bằng ba chữ Tài”

Đường như, Lũ đã chạm đến giới hạn của chính mình khi cố gắng tìm đến những giải pháp hoàn hảo. Mà cuộc đời này cho thấy, cái hoàn hảo thường rất gần với cái không tưởng. Nên theo cách nhìn đó, Lũ là một chuỗi dẫn vật, tự vấn của các nhân vật trong một bài kinh sám hối hơn là một giải pháp.

Khép lại cuốn sách, ta thấy phảng phất đâu đó lời than rằng: Đất nước đã thống nhất mà lòng người còn ly tán. Được tiếng hòa bình mà lũ xoáy khắp mọi nơi. Lũ tàn phá nhà cửa đất đai, tàn phá lòng người. Những cơn lũ định mệnh, những cơn lũ do sự vô ý của lịch sử, hay do tham – sân – si của lòng người tạo ra?

Hãy để ngỏ câu trả lời cho một bàn thảo khác. Nhưng có một điều chắc chắn, những cơn lũ này có thể hóa giải được nếu có một cái Tâm đủ sáng. Chỉ cần một chữ Tâm thôi là đủ.

Lũ đang xoáy ngã ba đường. Lũ đang dội vào lòng người. Điều kiện cần và đủ để khai thông cho Lũ chỉ là một cái Tâm đủ sáng.

Éo le thay, đây lại là điều quá xa xỉ đối với những người có đủ phương tiện để có thể khai thông cho Lũ...

© Thời Đại Mới